

QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI

ILMIY-ELEKTRON JURNALI
9-SON

**KOKAND UNIVERSITY
HERALD** | **2023**
VOLUME №9

**QO‘QON
UNIVERSITETI
XABARNOMASI
9-SON**

**KOKAND
UNIVERSITY
HERALD
VOLUME 9**

**ВЕСТНИК
КОКАНДСКОГО
УНИВЕРСИТЕТ
ВЫПУСК 9**

9/2023

QO'QON UNIVERSITETI

XABARNOMASI

Ilmiy-elektron jurnali

Tahrir kengashi raisi:

G'.E.Zaxidov

Bosh muharrir:

Sh.R.Ruziyev

Tahrir kengashi mas'ul kotibi:

A.A.Yusupov

Sahifalovchi muharrir:

T.M.Umarov

Texnik muharrir:

D.Z.Solidjonov

Tahririyat hay'ati:

1. I.f.d., prof., S. G'ulomov (O'z.R. Fanlar Akademiyasi)
2. DSc., prof., Sh. I. Mustafakulov
3. DSc., Mark Rozenbaum (AQSH)
4. PhD., I. Bobojonov (IAMO, Germaniya)
5. PhD., N. Djanibekov (IAMO, Germaniya)
6. PhD., K. Akramov (IFPRI, AQSH)
7. PhD., N. Yusupov (Woosong University, J.Koreya)
8. DSc., D. Xosilova (University of Wyoming, AQSH)
9. I.f.d., prof., B. Salimov (TDIU)
10. I.f.d., prof., K. Axmedjanov (KIUT)
11. I.f.d., prof., N. Maxmudov (TDIU)
12. PhD., Sh. Aktamov (Singapur universiteti)
13. I.f.d., prof., U. Gafurov (TDIU)
14. I.f.d., prof., X. Qurbonov (TDIU)
15. F.f.n., dotsent D. Xodjayeva (QDPI)
16. I.f.n., dotsent, N. Urmonov (TDIU)
17. F.f.d., prof., Sh. Shaxobidinova (ADU)
18. F.f.d., prof., M. Umarxodjayev (ADU)
19. I.f.n., dotsent, J. Qambarov (FarPI)
20. PhD, dotsent, D. Rustamov (ADU)
21. I.f.n., dotsent, A. Islamov (Qo'qon universiteti)
22. PhD., M.Najmiddinov (Qo'qon universiteti)

Qo'qon universiteti xabarnomasi

("Вестник Кокандского университета – Kokand University Herald") ilmiy-elektron jurnali Qo'qon universiteti Kengashining qaroriga asosan tashkil etilib, 2020-yil 10- oktabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №1138 raqami bilan ro'yxatidan o'tkazilgan, shuningdek davlatlararo standartlar talabi asosida O'zbekiston Milliy kutubxonasidan jurnal uchun 2181-1695 ISSN-raqami olingan.

© "Kokand University" – 2023

Tahririyat manzili:

150100, Farg'ona viloyati, Qo'qon shahri, Turkiston ko'chasi, 28 a-uy, 1-xonadon

Mundarija:/Outline:

Iqtisodiyot / Economy			
1.	Sh.Ruziyev	O'zbekistonda smart turizmni zamonaviy prinsiplari asosida rivojlantirish va bunda xorij tajribasidan foydalanish	3-6
2.	Kh.Sabirov A.Akbarova	Strategy for the development of free economic zones in Uzbekistan	7-10
3.	K.Светлана O.Арзикулов Г.Атамуратова	Методы управления кредитным портфелем коммерческих банков	11-16
4.	J.Bobanazarova L.Zulfikarova	Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishida yoshlarning kasbiy layoqatlarini shakllantirish	17-20
5.	K.Kurpayanidi	Institutional aspects and risks in the digital economy: ways to reduce uncertainty for economic agents	21-25
6.	A.Abduvoxidov X.Nazarov	Qishloq xo'jaligi tarmog'ini zamonaviy axborot texnologiyalari orqali raqamlashtirish va innovatsiyalarni jadallashtirish istiqbollari	26-30
7.	Sh.Rasulova	Oziq-ovqat sanoat korxonalarini faoliyatini boshqarish hamda korxonalar iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	31-34
8.	Kh.Sabirov A.Akbarova	Influence of the volume of industrial production in Uzbekistan on the import trend	35-40
9.	M.Turg'unov	Raqamli iqtisodiyot sharoitida oziq-ovqat sanoati korxonalarini faoliyatida zamonaviy boshqaruv istiqbollari	41-45
10.	K.Svetlana U.Gulmira	Tadbirkorlik faoliyatida motivatsiya modellarining xorijiy davlatlar tajribalarining ahamiyati	46-49
11.	Г.Хусанова	Худудлар саноатини комплекс-инновацион ривожлантириш модели (Наманган вилояти мисолида)	50-52
12.	T.Boburjon J.Mamasoliyev	Mamlakat yalpi ichki mahsulotiga soliq turlarining ta'siri	53-60
13.	A.Abdusamidov	A comprehensive analysis of the impact of globalization on auditing standards	61-63
14.	K.E. Grishin Y.Djabbarova	Features of printing production in modern conditions	64-67
15.	X.Gafurov S.Abdulhamidov	Mamlakat yalpi ichki mahsulotini rivojlantirishda kichik biznesni o'rni va duch kelishi mumkin bo'lgan muammolar tahlili	68-71
16.	A.Abdusamidov D.Xo'jamurodov	Moliyaviy texnologiyalar tarixi va rivojlanishi: O'zbekiston misolida	72-74
17.	D.To'xtamurodov	Erkin iqtisodiy zonalarni rivojlantirishni boshqarishning samaradorligi	75-78
18.	Н.Мукумова	Состояние, тенденции и особенности развития рынка услуг высшего образования в Узбекистане	79-84
19.	J.Turg'unov	Mamlakatimizda yashil iqtisodiyotni joriy etish holati va asosiy yo'nalishlari	85-87
20.	U.Mamadaliyev	Specific characteristics of tour operator activity management	88-90
21.	М.Усмонов	Актуальные вопросы достижения точки безубыточности на предприятиях	91-94
22.	Kh.Gafurov	Unraveling complexity: assessing the impact of real effective exchange rate on Uzbekistan's trade dynamics	95-98
23.	L.Yoqubov	Iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlari tahlili	99-101
24.	Z.Umarova	Iqtisodiy islohotlar sharoitida korxonalarni boshqarish	102-105
25.	O.Umarov Yo.Murodova	Sayyohlar uchun yovvoyi tabiat farovonligini oshirishda marketingdan foydalanish	106-108
26.	Sh.Saloxitdinov	Mehnat bozoriga oliy ta'lim muassasalari tomonidan bitiruvchilarni tayyorlashni tartibga solishning institutsional asoslari	109-112
27.	Sh.Rasulov	Mehnat resurslarining iqtisodiyot tarmoqlari bo'yicha bandligining joriy holati tahlili	113-116
28.	G.Melibaeva	An overview of the function of human resource management in employee performance and motivation	117-121
29.	M.Gulomkodirova	An overview of green banking practices in Uzbekistan	121-125
30.	M.Tojiyeva	Kichik biznesni rivojlantirishning mamlakat ijtimoiy- iqtisodiy hayotidagi ahamiyati	126-130
31.	Sh.Po'latov Sh.Musabekov	The study of value-added tax: knowledge from the eu vat experience and Uzbekistan's vat system	131-135
32.	M.Sultonov	Fond bozori va unda tijorat banklarining tutgan o'rni	136-139

33.	Sh.Po'latov	O'zbekiston respublikasida qo'shilgan qiymat solig'i va aylanmadan olinadigan soliq to'lovchilarini bir-biridan farqli jihatlarini baholash	140-143
34.	A.Baxromov	Increasing the economic efficiency of textile industry enterprises through digital technologies	144-146
35.	H.Rasulov	Siyosiy mojarolarning turizmga ta'siri	147-150
36.	D.Mamayusupova	Turizm sohasida davlat-xususiy sherikligi ishtirokchilarining o'zaro hamkorligi samaradorligini oshirish	151-153
Pedagogika / Pedagogy			
37.	M.Ganiyeva D.Ergasheva	Unlocking knowledge: key pedagogical aspects of the study of philology	154-158
38.	Sh.Jumanova A.Abdullayev M.Odilova	O'zbekistonda pisa testi natijalari va boshlang'ich ta'lim o'quvchilarini bu testga tayyorlash istiqbollari	159-162
39.	M.Temirova	Mustaqillik yillarida O'zbekistonda ichki ishlar profilaktikasi inspektorlari faoliyatini tashkil etishning huquqiy asoslarini mustahkamlanishi	163-165
40.	G.Sanginova	Erta bolalik ta'limini qo'llab-quvvatlashda oilalarning roli	166-169
41.	N.Valiyeva	Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik kompetensiyasini rivojlantirish yo'llari	170-173
42.	V.Abdullaeva	Yusuf Xos Hojibning "Qutadg'u bilig" asarining o'rganilishi hamda asardagi somatik frazeologik birliklarning qo'llanilishi	174-179
43.	S.Asilova	Tarbiyasi qiyin o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish masalalari	180-183
44.	Z.Eraliyeva D.Djo'rayeva	Bolalar tafakkurini rivojlantirishda ayrim didaktik o'yinlarning ahamiyati	184-186
45.	G.Komiljonova	Fanlararo bog'lanishlar asosida talabalarni bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish	187-192
46.	Sh.Pardayev	O'quvchilarning individual o'quv natijalarini baholashga zamonaviy yondashuvlar	193-196
47.	A.Mirzakulov	IIV akademiyasi kursant qizlarini zamonaviy krossfit sport turi orqali jismoniy tayyorgarligini takomillashtirish	197-200
48.	F.Berdibekova	Akmeologik yondashuv asosida talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashning pedagogik mexanizmlari	201-203
49.	H.Akbarova	Talim jarayonlarini raqamli texnologiyalar asosida samaradorligini oshirish (onlayn o'yinlar)	204-208
Filologiya / Philology			
50.	M.Mamatqulova	How does a person become multilingual?	209-2012
51.	M.Mamatqulova	Needs analysis as a main phase for designing english for specific purposes (esp) course	213-216
52.	L.Uzakova	O'zbek va ingliz tillarida to'y bilan bog'liq leksik birliklarning lingvokulturologik tadqiqi: o'zbek va ingliz tillarida to'y bilan bog'liq leksik vositalarning chog'ishtirma tadqiqi	217-221
53.	G.Xoldorova	Alisher Navoiy ijodida sakkokiy an'analari	222-224
54.	M.Парпиева	Актуальные вопросы изучения русского языка	225-227
Raqamli texnologiyalar / Digital technologies			
55.	C.Гулямов A.Шермухамедов Б.Шермухамедов	Применение искусственного интеллекта в образовании	228-232
56.	F.Mulaydinov D.Otajonova	Breaking language barriers: the future of english language teaching with ar/vr technology	233-236
57.	F.Mulaydinov A.Abdullayev M.Odilova	Ta'limda raqamli texnologiyalarning roli	237-240
58.	T.Azimova	Matematikani o'qitishda qiyosiy usullar va o'quv texnologiyalari	241-244
59.	Sh.Akhunova	Concerns regarding the use of foreign experience and the significance of using digital technologies to boost the tourism network's competitiveness	245-249
60.	B.Akramov	Fizika fanini o'qitishda zamonaviy texnikalardan foydalanish va zamonaviy texnik qurilmalarni amaliy o'rganish	250-253

AKMEOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA TALABALARNI KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK MEKANIZMLARI

Berdibekova Feruza Abdumannob qizi,
Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti tayanch doktoranti.

MAQOLA HAQIDA	ANNOTATSIYA
<p>Qabul qilindi: 24-dekabr 2023-yil Tasdiqlandi: 26-dekabr 2023-yil Jurnal soni: 9 Maqola raqami: 48 DOI: https://doi.org/10.54613/ku.v9i9.872</p> <p>KALIT SO'ZLAR/ Ключевые слова/ keywords</p> <p>Akmeologik yondashuv, kasbiy mahorat, akmeologik tadqiqot, pedagogik mexanizm, ta'lim akmeologiyasi, qadriyat, kasbiy yo'naltirganlik, akmeologik yo'naltirish, kasbiy pedagogik ta'lim, akmeologik tamoyillar, integratsiyalashgan yondashuv.</p>	<p>Ushbu maqolada akmeologik yondashuvni amalga oshirish maqsadi sifatida shaxsning akmeologik yo'nalishi, tashkiliy muhit sharoitlari va akmeologik yondashuv (OTM) amalga oshiriladigan muassasalar faoliyati subyektlarining o'ziga xos xususiyatlariga ko'ra tadqiqotimiz davomida biz akmeologik yondashuvni amalga oshirish imkoniyati va muvaffaqiyatini belgilaydigan shartlarini o'rganib chiqdik</p>

Kirish. Dunyo ta'lim tizimidagi islohotlar va ta'lim bozorida raqobat muhitini shakllanishi zamonaviy ta'limning izchil islohoti bilim va madaniyatning turli sohalarini erkin biladigan, ijtimoiy mas'uliyatli va chuqur ma'naviyatli shaxsni shakllantirish va rivojlantirishning asosiy yo'nalishlarini belgilaydi. Hozirgi kunda rivojlangan mamlakatlarning nufuzli ilmiy-tadqiqot institutlarida bo'lajak mutaxassislarni kasbiy faoliyatiga akmeologik yondashuv asosida rivojlantirish va takomillashtirishning ilmiy asoslangan tizimini yaratish borasida tadqiqotlar olib borilmoqda. Shu sababli, kasbda eng yuqori natijalarga erishish yo'llarini o'rganish juda muhimdir.

Jahonning ilmiy-tadqiqot institutlarida olib borilayotgan ilmiy izlanishlar ta'limni sifatini oshirishga, jumladan, pedagogika sohasidagi professionallikka ham qaratilib kelmoqda. Akmeologik yondashuv asosida OTM talabalarining kasbiy rivojlantirishga qaratilgan yangi o'quv dasturlarini, o'qitish va baholash usullarini ishlab chiqish jarayoni bo'yicha aniq me'yoriy hujjatlar mavjud, masalan, AQShda zamonaviy dunyoda muvaffaqiyatli faoliyat olib borish uchun zarur bo'lgan asosiy bilim va ko'nikmalarni belgilaydigan "Ishga tayyorlik to'g'risida milliy dastur" deb nomlangan hujjat mavjud. Ushbu hujjat ushbu bilim va ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan o'quv dasturlari va o'qitish usullarini ishlab chiqish uchun ishlatiladi.

Respublikamiz oliy ta'lim muassasalarida ta'limni insonparvarlashtirish, raqobatbardosh boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlash, xorijiy tajribalar asosida ta'lim mazmunini takomillashtirishning me'yoriy asoslari yaratildi. O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish Harakatlar strategiyasida "Uzluksiz ta'limni yanada takomillashtirish, sifatli ta'lim xizmatlari imkoniyatlarini oshirish, mehnat bozorining zamonaviy ehtiyojlariga muvofiq yuqori malakali kadrlar tayyorlash siyosatini davom ettirish" ustuvor vazifa sifatida belgilandi. Natijada bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining akmeologik yondashuv asosida kasbiy mahoratini rivojlantirish uchun pedagogik shart-sharoitlar va didaktik imkoniyatlar yaratildi.

Adabiyotlar tahlili. Bugungi kunga kelib, bo'lajak mutaxassislarni tayyorlashda akmeologik yondashuvni qo'llash fenomenining aniq ta'rifi, uning tuzilishi va mazmunining mohiyatini tushunish mavjud emas, akmeologiya mavzusini tor doiradagi mutaxassisdan uning umumiy faoliyatini kengaytirishgacha noaniq talqin qilish shaxs diqqatining asosiy konsepsiyasining murakkabligi bilan bog'liq.

Tadqiqotchilar talabalarni yo'naltirishni aniqlash nuqtayi nazardan turlicha yondashuvlar uning ayrim jihatlariga e'tibor qaratib, ushbu hodisaning mohiyatini boshqacha tushunishga olib keldi.

V.S.Merlin talabalarni yo'naltirishning ruhiy holatini sifatida shaxsiy xususiyatlar nafaqat zarur, balki ijtimoiy va mehnat faoliyatining yo'nalishi va mazmunini aniqlash uchun ham yetarli ekanligini ta'kidlaydi.

M.G.Reznichenko talabalarni yo'naltirish ta'rifini aniqlashtirib, uni shaxsning motivatsiyalash jarayoni deb ta'kidlaydi. Mehnat faoliyatidagi xatti-harakatlari, uning muayyan hayotiy maqsadlar bilan bog'liq bo'lib, ularning manbalari uning shaxsiy sifatleri bo'lgan ijtimoiy talablarning ehtiyojlaridir, deb ta'kidlaydi.

Demak, talabalarni qadriyatga yo'naltirish o'zaro shaxs munosabatlari bilan bog'liq turg'un motivlar yig'indisi sifatida tushunish mumkin. Zamonaviy mualliflar talabalarni yo'naltirish deganda talaba shaxsning alohida xususiyati ya'ni uning integral xususiyati sifatida ko'radilar.

N.M.Boritko shaxs hodisasini o'rganuvchi olimlarning fikriga tayanagan holda talabalarni akmeologik yo'naltirish quyidagi asosiy xususiyatlardan iboratligini ta'kidlaydi:

– talabalarni akmeologik yo'naltirish asosiy ijtimoiy rollariga va ijtimoiy mohiyatiga munosabatini belgilaydigan va ko'rsatadigan tipologik xarakteristikasi; – talabalarni akmeologik yo'naltirish xususiyati sifatida o'ziga xosligini belgilab, uning ierarxik tuzilishini yaratadi;

– talabalarni akmeologik yo'naltirish – bu shaxsning jamiyat maqsadlarini belgilashni ham, hayotiy faoliyatning o'z maqsadlarini rivojlantirishni ham ta'minlaydigan ya'ni shaxsning shakllantiruvchi tuzilishi sifati hisoblanadi;

– talabalarni akmeologik yo'naltirish – bu barcha tashqi ta'sirlarning bartaraf etishga vositachi bo'lgan ichki sharoitlar tizimi, buning natijasida ijtimoiy tajribaning interverlashuvi sodir bo'ladi va shaxsning nisbiy barqarorligi saqlanadi;

– talabalarni akmeologik yo'naltirish boshqalarga va o'ziga nisbatan faolligini, shaxs faoliyati va muloqotining xulq-atvor tendensiyalarini belgilaydi.

Tadqiqot metodologiyasi. Talabalarining akmeologik yo'nalishi mazmuni va metodlarining mohiyatiga ko'ra, diagnostika va uning shakllanishi samaradorligini baholash quyidagi metodlardan foydalangan holda amalga oshirilishi mumkin: og'zaki so'rov, ta'lim jarayoni va natijalarining mazmunini tahlil qilish, o'z-o'zini tarbiyalash, refleksiv maqsad qo'yish, amaliy kasbiy faoliyatni pedagogik kuzatish, o'z-o'zini baholash, ekspert baholash, diagnostika vositalari o'ziga xos baholash metodlaridan samarali foydalanilgan.

Tahlil va natijalar. Kasbiy pedagogik ta'limda akmeologik yondashuvni amalga oshirish uchun psixologik-pedagogik shart-sharoitlarning umumiyliigi, birinchidan, akmeologik yondashuvning mohiyati (uning asosiy qoidalari, asosiy tamoyillari va boshqalar, ikkinchidan, uning mazmuni) bilan belgilanadi.

Akmeologik yondashuvni amalga oshirish maqsadi sifatida shaxsning akmeologik yo'nalishi, tashkiliy muhit sharoitlari va akmeologik yondashuv (OTM) amalga oshiriladigan muassasalar faoliyati subyektlarining o'ziga xos xususiyatlariga ko'ra tadqiqotimiz davomida biz akmeologik yondashuvni amalga oshirish imkoniyati va

muvoaffaqiyatini belgilaydigan shartlarini o'rganib chiqdik, ular orasida eng dolzarblaridan biri, S.N.Begidovaning talabalarga o'z tafakkuri va his-tuyg'ularini yaratuvchisi bo'lish imkonini beradigan o'quvchilarni o'qitish uchun andragogik asoslardan majburiy foydalanish kerakligini ta'kidlaydi.

Pedagogik jarayonning mohiyatiga ko'ra, akmeologik tamoyillarni amalga oshirish va akmeologik muammolarni hal qilish ma'lum (yetarli) vositalar, usullar va ta'lim faoliyatining tashkiliy shakllaridan foydalanish, tegishli psixologik mikroqilimni tashkil etish mumkin. Jamoada, pedagogik munosabatlar

(N.V. Kuzminaning ta'rifiga ko'ra tashqi ta'lim shartlari) va eng muhimi kasbiy ta'limga akmeologik yondashuvni joriy etish, talabalarining xulq-atvori va faoliyatining o'zgarishini o'z ichiga oladi, chunki ular uning konseptual asoslarini to'g'ridan-to'g'ri «amalga oshiruvchilar», pedagogik o'zaro ta'sir tashkilotchilari hisoblanadi. Yuqorida aytilganlarning barchasi bizga kasbiy-pedagogik ta'limda akmeologik yondashuvni amalga oshirish uchun psixologik-pedagogik shartlar majmuyini quyidagi tarzda tuzishga imkon berdi:

– shartlarning birinchi guruhi akmeologik tamoyillarni amalga oshirish bilan bog'liq bo'lib, ularning tanlovi ta'limga akmeologik

yondashuvning mohiyati bilan belgilanadi;

– shartlarning ikkinchi guruhi andragogik tamoyillarni amalga oshirish bilan bog'liq bo'lib, ularni tanlash oliy o'quv yurti tomonidan akmeologik yondashuv doirasi bilan belgilanadi;

– shartlarning uchinchi guruhi talabalar shaxsining motivatsion-qadriyatli va tartibga soluvchi sohalariga maqsadli, pedagogik ta'sir ko'rsatish zarurati bilan bog'liq bo'lib, ularning tanlovi maqsad sifatida shaxsning akmeologik yo'nalishining kasbiy va pedagogik ta'limda akmeologik yondashuvni amalga oshirish mohiyati bilan belgilanadi.

Mazkur uchta guruhni birinchi darajali shartlar (konseptual) deb ataydigan bo'lsak, ularning barchasini pedagogik jarayon va uning samarali faoliyat ko'rsatish shartlari nuqtayi nazaridan ta'lim mazmunini (axborot shartlari), o'quv jarayonini tashkil etishning vositalari, shakllari, usullarini tanlashga qo'yiladigan talablar sifatida tavsiflash mumkin (texnologik sharoitlari), xulq-atvori, faoliyati va ta'lim subyektlarining o'zaro ta'sirining tabiati (shaxsiy sharoitlar), ularni ikkinchi darajali shartlar (o'ziga xos) deb ataymiz. Shartlar guruhlari o'rtasidagi munosabatlar 1-jadvalda ko'rsatilgan.

1-jadval

Oliy ta'limda akmeologik yondashuvni amalga oshirishning konseptual shartlari.			
Akmeologik tamoyillarni amalga oshirish.	Talabalarni akmeologik yo'naltirishning qismlarini shakllantirishga ta'siri.	Tarkibiy	Andragogik tamoyillarni amalga oshirish.
Oliy ta'limda akmeologik yondashuvni amalga oshirishning o'ziga xos. pedagogik shartlari.			
Axborot sharoitlari ta'lim mazmunini tanlash.	Faoliyatning xulq-atvoriga shaxsiy sharoitlar va ta'lim subyektlarining o'zaro munosabatlarining qo'yiladigan talablar.	Ta'lim	Texnologik sharoitlar vositalarini tanlash qabul qilish shakllari va ta'lim jarayonini tashkil etish usullari.

1-jadval. Oliy ta'limda akmeologik yondashuvni amalga oshirishga qaratilgan psixologik-pedagogik shart-sharoitlarning tuzilishi.

Yuqoridagi tuzilma, birinchidan, akmeologik va andragogik tamoyillarni amalga oshirish usullarini tavsiflashda, talabalarining akmeologik yo'nalishini shakllantirishga ta'sirini tavsiflash zarurligini belgilaydi va ikkinchidan, tarkibiy qismlaridan biri didaktik sharoitlarni tavsiflashni guruhlash imkoniyatini taklif qiladi. Yuqorida aytib o'tilganidek, akmeologik yondashuvni amalga oshirishda yetakchi rol o'qituvchilarga tegishli (shuningdek, umuman, o'quv jarayonini tashkil etishda), biz talabalarining xulq-atvori va faoliyatini tavsifini o'zak sifatida tanladik.

Akmeologik tamoyillarni amalga oshirish. Asosiy akmeologik tamoyillarga quyidagilar kiradi: murakkablik, izchillik, subyektivlik, determinizm, talabalarining ijtimoiy belgilanishi, rivojlanish, insonparvarlik.

Murakkablik prinsipi talabalarni o'quvchilarning shaxsiy va kasbiy rivojlanish qonuniyatlarini, mexanizmlari va xususiyatlarini to'g'risidagi xotirjamlikka, bilimlarni anglash va birlashtirishga, o'quv jarayonida tadqiqot hamda amaliy maqsadli pedagogik ta'sirlarni uyg'unlashtirishga, o'rganish va qayta qurishga (agar kerak bo'lsa) ta'lim jarayonining barcha jihatlarini (D.Z.Astaxov) yo'naltiradi. Murakkablik sharoitida o'quvchilarning shaxsiyati ham, o'quv jarayoni ham, "ta'lim jarayoni – o'quv jarayonining subyektlari" tizimi ham ma'lum bir sifat jihatidan to'liqlik, ichki birlik bilan tavsiflangan har qanday hodisaning mukammalligi, yuksak taraqqiyot darajasini bildiradi, shunga ko'ra, yaxlit hodisalar sifatida ko'rib chiqilishi kerak.

Integratsiyalashgan yondashuv (yoki murakkablik prinsipi – A.A.Derkach, V.G.Zazikin) pedagogik ta'sirlarning bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari shaxsiy yaxlitligini tavsiflovchi integrativ sifatida o'quvchilarning yuqori darajadagi akmeologik yo'nalishini shakllantirishga qaratilganligini nazarda tutadi. Bunda o'qituvchi asosiy e'tiborni pedagogik jarayonning texnologik, axborot tarkibiy qismlarini tanlash va amalga oshirishga, o'z faoliyati va o'quvchilar faoliyatini shunday tashkil etishga qaratishi kerakki, bu ularga individual komponentlarga emas, balki yaxlit shaxsiy sifat, akmeologik yo'nalish bo'yicha shakllantiruvchi ta'sir ko'rsatishga imkon beradi. Haqiqiy faoliyatda murakkablik o'qituvchi tomonidan qo'llaniladigan vositalar, ta'lim-tarbiya usullari, ta'lim mazmuni, amalga oshirilgan pedagogik o'zaro ta'sir uslubi va shakllangan shaxsiy mulkning mohiyati sifatida namoyon bo'ladi.

Barqarorlik tamoyili ta'lim subyektlari va ta'lim jarayonini tizim sifatida ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi. Tizim – bu uning tarkibiy qismlarida mavjud bo'lmagan yangi sifat xususiyatlariga ega bo'lgan yaxlit shakllanishdir. Ta'lim jarayoni ham, o'quvchilarning shaxsiy va

o'ziga xos fazilatlarini ham tizim bilan bevosita bog'liq bo'lgan, lekin alohida komponentlar yig'indisidagi murakkab, dinamik tizimlar hisoblanadi.

Ta'lim-tarbiya jarayonini loyihalash va tashkil etishdagi izchillik talabalarining o'zaro bog'liqlik xususiyati va mustahkamligini hisobga olgan holda uning elementlarini farqlay olishi va ularning mazmunini tayanch hodisa, jarayon va o'zaro ta'sirlarning mohiyatiga muvofiq belgilashini bildiradi. Bizning tadqiqotimiz kontekstida modellashtirilgan pedagogik jarayonning tizimni tashkil etuvchi elementi (tizim sifatida) shakllangan sifat – talabalarining akmeologik yo'nalishi sifatida belgilangan.

Boshqa tomondan, tarkibiy qismlar o'rtasida tizimli aloqalarning mavjudligi ularning har qandayiga ta'sir qilish boshqalarga va umuman tizimga ta'sir qilishini anglatadi. Shu sababli, talabalarining akmeologik yo'nalishini shakllantirish vositalarini tanlab, uning boshqa xususiyatlarini uchun ulardan foydalanishning mumkin bo'lgan oqibatlarini tahlil qilishi shart. Bu akmeologik yo'nalishning alohida komponentlariga ta'sir qiluvchi vositalarni tanlash uchun ham amal qiladi. Ushbu tahlil natijalari talabaga eng samarali pedagogik vositalar va usullarni tanlashda qo'llanma bo'lib xizmat qilishi kerak.

Xulosa. Talabalarida akmeologik yondashuv asosida kasbiy mahoratini rivojlantirish to'g'risidagi ilmiy manbalar tahlili natijasida:

– universitet talabalarida akmeologik yondashuv asosida kasbiy mahoratini rivojlantirishning zaruriy shartlarni nazariy tahlil qilish muammolarining o'rganish, akmeologik yondashuv asosida akmeshaxs fazilatlarini tarkibidagi o'rni aniqlash va tushunishni o'z ichiga oladi.

– talabalarining ijtimoiy sohalarida talabaga ega bo'lgan akmeshaxs sifatida qaraladigan boshqaruvchilikning osonlashtirish usullari pedagogik akmeologiya fanida tushuntirish yo'nalishlari aniqlandi;

– akmeologik yondashuv asosida talabalarining kasbiy mahoratini rivojlantirish jamiyatning ijtimoiy barqarorligini oshirish, uning barqaror rivojlanish omili sifatida qayd etildi;

– akmeologik yondashuv asosida talabalarni muvoaffaqiyatli faoliyatga tayyorlaydi, bu o'z navbatida pedagogik oliy ta'lim muassasalarida "Pedagogik akmeologiya", "Umumiy pedagogika", "Pedagogik mahorat" fani elementlarini belgilab beradi;

– ijtimoiy hayotda ishtirok etish ijtimoiy shaxsning bilim, ko'nikmalari, malakalari va insoniylik sifatleri, ko'pgina tadqiqotchilar ishida ta'lim muassasalarini muhiti, sharoitini samaradorligini asosiy omillari aniqlandi;

– bugungi kunda akmeologik yondashuv ustuvor hisoblanib, uning pedagogik jihatlari talabalar ijtimoiy bilimlarini amaliy faoliyatda va keng doiradagi hayotiy vazifalarni yechishda qoʻllay oladigan kadrlarni tayyorlashdan iborat ekanligi taʼkidlandi;

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Мерлин В.С. Психология индивидуальности: избр. психол. тр. / В.С. Мерлин; под ред. Е.А. Климова. - М.: Изд-во Моск. психол.-соц. ин-та, 2005. - 544 с.
2. Резниченко, М.Г. Введение в педагогическую деятельность: учеб. пособие / М.Г. Резниченко. - Самара: Изд-во СГПУ, 2003. - 132 с.
3. Борытко, Н.М. В пространстве воспитательной деятельности: монография / Н.М. Борытко; науч. ред. Н.К. Сергеев. - Волгоград: Перемена, 2001. - 181с.
4. Савина Ю.Г. Формирование ценностных ориентаций учащейся молодежи средствами декоративно-прикладного искусства: дис. ... канд. пед. наук / Ю.Г. Савина. - М., 2006. - 245 с.
5. Борытко Н.М. В пространстве воспитательной деятельности: монография / Н.М. Борытко; науч. ред. Н.К. Сергеев. - Волгоград: Перемена, 2001. - 181с.
6. Борытко, Н.М. В пространстве воспитательной деятельности: монография / Н.М. Борытко; науч. ред. Н.К. Сергеев. - Волгоград: Перемена, 2001. - 181с.
7. Рева, Г.В. Формирование акмеологической направленности личности будущего учителя (на примере учителя

– Kasbiy mahoratlarni rivojlantirish talabalarga majburiyatlarining butun majmuyini, masʼuliyatli va samarali amalga oshirish, oʻz bilimlari va koʻnikmalarini amaliyotda qoʻllashga imkon beruvchi qobiliyatlarning majmuyi tushuntirildi.

- музыки): дис. ... канд. пед. наук / Г.В. Рева. - Майкоп, 2002. - 196 с.
8. Бегидова, С.Н. Теоретические основы профессионально-творческого развития личности специалиста по физической культуре и спорту / С.Н. Бегидова. - Майкоп, 2001. - 270 с.
9. Столяренко, А.М. Психология и педагогика: учеб. пособие для вузов / А.М. Столяренко. - М.: Юнити-дана, 2006. - 526 с. Столяренко, Л.Д. Педагогика / Л.Д. Столяренко. -М.: Феникс, 2003. - 364 с.
10. Коджаспирова, Г.М. Педагогический словарь: для студентов высш. и сред. пед. учеб. заведений / Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. - 2-изд., стер. -М.: Академия, 2005. - 176 с.
11. Бегидова, С.Н. Теоретические основы профессионально-творческого развития личности специалиста по физической культуре и спорту / С.Н. Бегидова. - Майкоп, 2001. - 270 с.
12. Пойзнер, Б.О. О стимулах становления человека и смены его ценностей / Б.О. Пойзнер // Высшее образование в России. - 1996. - №3. - С. 55-58.
13. Столяренко, А.М. Психология и педагогика: учеб. пособие для вузов / А.М. Столяренко. - М.: Юнити-дана, 2006. - 526 с.